

58

NDUMODU EGWU ALUMALU NA MMETUTA YA NA NDU NDI NA-ABANYE N'ALUMDI NA NWUNYE N'ALA IGBO

Ann C. Onyekelu

Umi Edemede

Egwu alumalu Igbo bu egwu ndi ahụ ndi Igbo na-agu maobu na-agba iji ziputa omenala ha site n'iji egwu ndi ahụ nye ndi na-abanye n'alumdi na nwunye ndumodu. Egwu alumalu obula nwere mputara ma nwekwa etu ha si emetuta na mmuo nke mere na ndi Igbo na-akwanyere onye obula ruru ilu nwanyi/di wee luo ugwu etu kwesiri. Nsogbu nchocha a bu na a choputara na otutu ndi Igbo elegharala egwu alumalu e ji eziputa omenala Igbo anya n'ihi na ha aghotaghi uru na ihe omimi digasi na ha. Ebumnobi nchocha a bu ka omeghe otutu ndi Igbo anya n'ihe gbasara ndumodu di n'egwu alumdi na nwunye site n'ikowaputa ufodu egwu alumalu Igbo, mputara ha na ndumodu ha. Nchocha a ga-abara ndi Igbo niile uru okachasi ndi ihe di n'egwu alumalu na-amasi. Nchocha a gbadoro ukwu n'ala Igbo. Nwanchocha ji atutu mmekorita omenala tuchaa nchocha a. Nchocha a bu udi nchocha nkwa. A gbasoro usoro sovee wee mee nchocha a site n'iga n'oba akwukwo di iche iche nakwazi n'igba otutu ndi mmadu ajuju onu iji nweta ngwaoru e jiri mee nchocha a. Nchocha a kowaputara ufodu egwu alumalu Igbo di iche iche ma choputa ndumodu na mputara egwu ndi a. a choputakwara uru egwu ndi a bara na ndumodu o na-enye ndi na-abanye n'onodu alumdi na nwunye. Nchocha a turu aro ka ndi Igbo tinye uchu n'iji egwu alumalu Igbo ha na-enye ndi na-abanye n'onodu alumdi na nwunye ndumodu kwesiri ekwesika alumdi na nwunye ha to o to.

Okwu Mmalite

Tupu nwanchocha ekwuo maka egwu alumalu Igbo a ga-ekwu maka egwu Odinala Igbo. Egwu bu uda di mma na nti nke a haziri nke oma iji kpaa ndi mmadu na-ege ya obi uto. Egwu odinala bu ihe zuru uwa onu, mba di iche iche nwere egwu e ji mara ha. Ndi Bekee na-asi na "Music is Life", nke a putara na "egwu bu ndu". N'uwa dum, a na-ahuta egwu di ka ihe na-enyere mmadu aka ibi ogologo ndu.

N'ala Naijiria, mpaghara di iche iche nwechara egwu nke aka mkpa ha. Ha na-agba egwu ndi ahụ iji ziputa omenala na Odinala ha. Di ka anyi ga-esi lebaa anya na nchocha a, e nwere Steeti ise mejuputara ala Igbo na Naijiria ndi gunyere: Abia, Anambra, Ebonyi, Enugwu na Imo. Steeti ise ndi a nwechara egwu e ji mara ha. E nwere egwu di iche iche ndi Igbo ji eziputa mmasi ha nakwa Omenala ha di ka o si mmetuta egwu alumalu ndi Igbo.

Egwu n'ala Igbo abughi ihe a maara kpomkwem ka o si malite. Ndi Igbo kwenyere na egwu so mmadu bia uwa. Ha kwuru nke a n'ihi na mgbe a muputara nwa ohuru, nwa ahụ ga-ebe akwa, ma o buru na o beghi akwa, ha ga-eti ya ihe ka o wee bee akwa. Akwaa ahụ nwata ahụ na-ebe bu uda ka o na-emeputa nke putara na o bu egwu ka nwata ahụ na-agu. Ndi Igbo na-ahuta akwa nwa ahụ di ka uda ma gadokwa ya aka mgbe ha na-ekwu na egwu so mmadu bia uwa.

Ndi Igbo kwenyere na-egwu malitere site n'aka ndi Dinta. Ha kwuru nke a n'ihi na mgbe ndi Dinta na-achụ nta, e nwere mkpotu na uda ndi ha na-emeputa iji rata umu anumanu bi n'ohia. Uda ndi ahụ ha na-emeputa mere ka otutu ndi mmadu si na o bu site n'uda ahụ ka egwu si wee malite.

Ufodu ndi Igbo kwenyekwara na-egwu si na ntoaja wee malite. Ihe ha gbadoro ukwu na ya na-ekwu nke a bu na mgbe ndi na-achụ aja gara n'ebe ha na-achụ aja, o na-akpoturu ndi nke ha, na-eme ka ha kpokue chi ha. Mkpotu ndi ahụ na-adị n'ụdị egwu ofufe.

Egwu alumalu na-enyekari ndumodu na nkachita obi n'ebe ndi na-abanye n'onodu alimdi na nwunye no. Egwu alumalu na-akuzi otutu ihe omimi gbasara alimdi na nwunye di ka o si metuta ndi Igbo.

Ntuleghari Agumagu

Nchocha a choputara otutu ihe ndi odee na ndi okammuta di iche iche deerela gbasara egwu alumalu Igbo. Nwanchocha lebara anya ma kowaputa okpurukpu okwu ndi putara ihe n'isiokwu a.

Egwu

Egwu bu uda di mma na nti nke a chikobara iji kpaa ndi mmadu na-ege ya ma o bu na-ekiri ya obi anuri. Otutu ndi mmadu na ndi odee ekwuola ma deputa echiche ha banyere egwu.

Ezeani (2020) kowara na egwu bu otu n'ime oru nka na-eziputa nnomi n'uzo di iche iche. O gara n'ihu kwuo na egwu si na nnomi nke uda na utu (sound and melody) makana egwu na-enomi naani uda, ebe abu na-enomi asusu. O bu echiche di etu a ka Ilo (2004:44) mere ka o puta ihe mgbe o kwuru na-egwu bu nka ihazi ndu n'uzo o ga-esi na-atu utu na nti. O gara n'ihu kwuo na egwu bu iziputa uda, echiche na mmetuta obi iji gosiputa nkamma. O bu echiche a ka o mere ka o puta ihe oge o si na egwu bu mmadu ihazi uda.

Olekaibe (2014:49) kwuru na egwu na udi ya di iche iche bu alaka ekwumekwu, o bu n'uzo di etu a ka o ji akpalite mmuo mmadu ma na-arụ oru di ka onye enyo e ji enyo ndu. O gara n'ihu kwuo na egwu bu esrese ndu gosiputara onwe ya n'uzo abughi naani site n'akuko, abu na ejije kama na o na- aputa ihe n'emume ga di ka igba egwu.

Chielotam (2021:33) mere ka a mata na egwu na-arụ oru iko akuko, ime ihe na-aga aga iji gosiputa onodu echiche. Egwu n'obodo o bula na-akpokoba ndi mmadu onu di ka ebe ogbako ha, ebe nzuko ha iji nye onwe ha nkwardo na ndonye ukwu ha.

Olasunkanmi (2002:53) n'aka ya mere ka echiche egwu ogbugba puta ihe oge o si igba egwu bu nka a na-egosi site na mmeghari ahụ. Ihe nke a putara bu na o bu mmeghari ahụ ka esi eziputa egwu ogbugba. O gara n'ihu kwuo na o bu egwu odinala ka esi na ya eziputa ma na-echekwaba odinala na usoro ochichi ma na-agba akparamagwa ndi mmadu no n'obodo n'anwu. Otutu mgbe, otu onye ma o bu ndi mmadu na-agba egwu nke e si na ya enweta ugwu n'obodo.

Onye ozo nyere nkowa egwu bu Forchu(2009:103) Kowara na egwu puru iche n'ala Naijiria, ma si n'uzo di iche iche egosi Odinala ndi mmadu no n'obodo na etu mmekorita ha na odinala ndi ocha site na mgbanwe na-abata n'egwu odinala di iche iche. O gara n'ihu kwuo na o bughi ihe gbara mmadu ghari na-egwu nwere onodu putara ihe nke oma na ndu ndi Afrika ma burukwa usoro achumnta akunuba n'uzo puru iche. O bu etu egwu odinala si wee di mkpa na ndu ndi obodo ka egwu puru iche si di mkpa na ndu ndi mmadu na usoro obibi ndu ha. Agu (2003:58) kwadoro echiche a mgbe o kwuru na e nwere usoro putara ihe n'egwu odinala niile nwere usoro doro anya ha si emeputa ma na-eti egwu.

Oshinoebo (2012) kowara na egwu na-abata n'uzo di iche iche na ndu anyi. O bu ihe kachasi eru anyi aka n'ime oru nka ngosi ihe niile, o di n'ebe anyi no, makana a na-eti egwu n'onodu niile. Egwu nwere onodu di elu n'odinala obula, nke na o bughi ihe a ga-eleghara anya maka na egwu ndi obodo obula bu uzo ha si egosi odinala site n'emume ndi mmadu

na-eme. N'emume ndi ahụ, ha na-agba egwu di ka otu ụzọ ha si eme ka ihe niile banyere ndu pụta ihe. O gara n'ihu kwuo na e kekoro egwu na odinala onu n'uzo enweghi nkewa. N'odinala Afrika, egwu bu ogodo eji akpoghe emume di iche iche di ka ntoaja iji kpaa ndi mmadu obi uto. O bu oha obodo na-egosiputa egwu, nke a mere na onweghi mmanya obula a na-amanye mmadu iji mata na-egwu si na chi n'ihia na mmetuta obi ya na ike mmekorita mmadu na ibe ya o na-eziputa n'uzo puru iche.

Chielotam (2012:31) n'aka nke ya kowara na-egwu na mba Afrika mmalitere n'oge ndu ha malitere. Egwu bu otu n'ime njirimara odinala ndi Amerika. O bu nke a mere na egwu na-ebulite emume di iche iche ha na-eme n'uzo puru iche. Eji ya eme ka ihe a na-eme ma na-ekwu doo anya. O na-eziputa agumagu ma were ya na-anabata ndi odogwu n'otutu ntoaja e ji egwu eziputa. O gara n'ihu kwuo na egwu di ka ihe ngosi na-enye aka n'ime ka odinala ndi mmadu na-agwanye n'ihu. O na-enye aka n'ichekwaba, zuo ma na-akwalite ihe okpu, anyi site n'igbazi echiche ndi mmadu iji mee ka ha na-ebi ma na-aga n'uzo ziri ezi na ndu ha. O bu otu echiche a ka Agu (2007:16) mere ka o puta ihe oge o kwuru na, egwu bu otu n'ime akparangwa siri ike eji ama odinala n'uzo puru iche ma were ya na-amata ndi mmadu na ndu ha n'obodo.

Nzewi (1991) kwuru na egwu bu nsirihundu ndi mba Afrika. O bu ụgbọ bu echiche na mkpikota onu mmadu na ibe ya nke e si na ya eme ka ndu na-atọ ma na aju otutu ajuju banyere ndu na ihe na-eme na ndu, okachasi ihe ndi a naghi ahụ anya.

Ndi bu ndi Igbo

Onwuejeogwu (1921) mere ka a mata na ndi Igbo bu ndi ahụ akpukpo ahụ ha na ntutu isi ha na-ejekari oji. O kowara na ha na-etopu mmadu mana ha naghi eto oke ogologo ma o bu jie oke oji di ka ndi Awusa. O kwuru na ha agakwaghi acha ocha ka ndi Bekee maka na ocha abughi onatarachi ndi Igbo. Ha na-agba dimkpa ma burukwa ndi e ji igba mbọ mara nke mere na ha no ebe obula uwa soturu. Ha bi na mpaghara owuwa anyanwu Naijiria. Ndi Igbo bu irusi oru ike ka e ji wee mara ha, bia burukwa ndi na-agbali ihu na mbọ ha na-agba anyughi ha ahia.

Ofomata (2013) kowara na mgbe obula a kporo okwu a bu Igbo, na o di okpurukpu ihe ato na-abia mmadu n'uche. Ha bu ndi Igbo, ala Igbo na asusu Igbo. O bukwazi okpurukpu ihe ato ndi ahụ na-akowaputa na mkpokota ma na-egosiputa n'uju ihe niile banyere Igbo, n'ihia nke a o jiri kwuo, na onye obula choro ima maka ndi Igbo ga-agba mbọ mata ndu ha na ebi, udiri agwa ha na-akpa, ebe bu ala Igbo na asusu Igbo tupu mmuta ya ezuo oke.

O gara n'ihu kowaa ndi Igbo di ka ndi so n'ime ebo ato enwere na Naijiria, ndi isi ojii, ndi akpukpo ahụ ha na-adikari oji nakwa ndi e jighi ito oke ogologo wee mara. O kowara na ntutu isi ndi Igbo na-eji oji o naghi ahiko ahiko, uto ha na-adi nkenke. Ndi Igbo na-enwe obasara ihu. Imi ha na-adikari mbamba, ebugbere onu ha na-adi nwantikiri agbadiri.olu okwu ha na-abasa abasa, o naghi adi girigiri ka nke ndi Bekee. A gbado ukwu na nkowa ndi a enyere banyere ndi Igbo, wee nyocha nwafo Igbo o bula, a ga-achoputa n'ezie na o bu ihe mere eme. Na nkwardo ha, osungwa, Oruchalu na Ahamba (1981) mere ka a mata na ndi Igbo bu otu n'ime mba ndi isi ojii niile enwere n'Afrika. Ha kowara na ndi Igbo bu ndi akpukpo ahụ ha na-adikari oji ma burukwa ndi bi site n'ebe mmiri na-ezo rinne ruo ebe o na-ezo 'ojetaobe' (nke putara ebe o naghi ezokebe rinne) nke gunyere: Nsuka, Abakaliki, Afikpo, Nnewi, Oka, dgz.

Anozie (2005) kowara na ndi Igbo bu ndi na-arusi oru ike na-atughị ujo obula. Ha bukwara ndi eji aha di iche iche mara iji gosiputa nke onye obula na-emekaricha. E mekwara ka a mata na o bu umunwoke ha ka ha na-etukari aha ndi ahụ nke gunyere: Diochi (nke na-ngosi onye eji ite nkwa wee mara), Dinta (o na-egosi onye ichu nta doro anya nke oma), Ogbuagu (o na-egosi onye ji aka ya wee dowa agu onu). E mekwara ka a mara ndi di ka ndi e ji omenala, obibindu na nkwenye di iche iche wee mara nke na-eziputa udi ekike, udi nri ha na-eri, tinyere mmekorita ha na mmadu ibe ha.

Ofomata (2013) na akwado ya, kowara na ndi Igbo bu ndi na-arusi oru ike, ndi e jighi irio aririo wee mara, ndi na-agbambo nke ukwu n'ihe obula ha na-eme ma burukwa ndi kwetara na a kpata n'anwu, a noro na ndo wee rie ya. O kowara na onweghi mpaghara ala anyi bu Naijiria ndi Igbo na-anoghi. O gara n'ihu kowa na ndi Igbo anaghi echefu ulo nna ha ebe obula ha gara.

Atutu Nyocha

Atutu mmekorita omenala (social theory of culture) ka nwachocha jiri mee nchocha a. Atutu mmekorita omenala a di ka Seidman (2016) kowara bu otu n'ime ukpuru iwu, echiche nkwenye a na-eji ebelata nsogbu maobu kpebie ihe a ga-eme wee gbochie ihe ndaputa di iche iche ma kowaa onodu di ana di ka onodu nrianna. Omenala bu akparamagwa na nkwenye nke ndi mmadu nwekoro onu. N'aka nke ozo, atutu mmekorita na omenala na-agbalisike ikowa etu mmadu na ibe ya nakwa okirikiri si emekorita. O bu atutu a ka e siri choputa etu mmadu si ekekori ihe di n'okirikiri ya iji gwo oria ma dozie ahụ. Atutu mmekorita omenala na-elebakwa anya na mmekorita di n'etiti ihe a na-ahụ anya. Atutu a na-agbadokari ukwu na mmeputa na itinye n'oru ngwa omenala na-arụ na etu ndi mmadu si echi echiche.

Ntucha Nchoputa

Egwu bu uda obula a haziri nke oma nke eji anori oge nakwa nke eji akpa ndi mmadu Obi anuli. Egwu ga-aburiri ihe achikobara n'udi o ga esi di uto na nti ma kwee ogbugba. Egwu alimalu Igbo bu egwu ndi Igbo ji eziputa nkwenye, omenala, nsirihiundu ha n'ihe gbasara alimdi na nwunye. Egwu alimalu di oke mkpa na ndu ndi Igbo n'ihu otutu ihe nkuzi di na ya.

Mmetuta Egwu Alimalu Ndi Igbo

Nwanchocha choputara na egwu alimalu ndi Igbo na-enwe mmetuta di iche iche na ndu mmadu nke mere ha jiri baa otutu uru. Ufodu n'ime mmetuta ndi a bu-

E ji egwu alimalu Igbo eme ndi mmadu obi anuli mgbe obula a na-agu ya. O bu ihe eji adu ndi na-abanye na onodu alimalu di na nwunye ndumodu n'ihe ndi ha kwesiri ime na nke ha kwesighi ime. Ufodu egwu alimalu bu ihe eji eme ofufe nke na-egosiputa ofufe na nkwenye ndi Igbo. Di ka Egwu Nkwa Umagboghoh na Egwu Adamma.

Mmetuta ozo egwu alimalu Igbo nwere bu na o na-eme ka onye na-ege ma o bu na-anu ya na-echemi echiche ime gbasara ihe egwu ahụ na-ekwu ma o bu ihe egwu ahụ choro ikuzi. Nke a na-emekwa ka onye ahụ nwee mgbanwe na ndu ya site n'ihe o nuru n'egwu ahụ metutara ya.

Egwu alimalu bu nke a na-esite na ya wee mata ihe di iche iche gbasara ndi Igbo nke otutu mmadu na-amabughi na mbu. O nwere ike ikowa ka ndi Igbo si malite ihe di iche iche ha na-eme di ka alimdi na nwunye, iri ji, inye ndiche ofufe, iti mmonwu, dgz. Mmetuta

ozọ bụ egwu alụmalụ Igbo na-ewuli mmụọ mmadụ. Ọ bụ egwu na-enye aka ewulite mmụọ mmadụ mgbe ọbụla a nūrụ ya ma ọ bụ kirie ebe a na-agba ya. Ọ bụ n'ihie egwu na-eme na ndụ ndị mmadụ mere ọtụtụ ndị ji enwe mmasi n'isonye n'igba egwu ahụ. Mgbe a na-agba ya, ọ na-eme ka ahụ na agbasi mmadụ ike ma na-enyekwa obi anūrị. Ọ na-achụ ọrịa na ọbara mgbalị elu n'ebe mmadụ abụọ na-abanye n'ọnọdụ alụmalụ ma ndi, nọ bu anọ.

Megheere ya ụzọ, megheere ya ụzọ, na ọ lotala

Megheere ya ụzọ, megheere ya ụzọ, na ọ lotala

Chinye ya kii, chinye ya kii, na ọ lotala

Chinye ya kii, chinye ya kii, na ọ lotala.

N'egwu a, a na-agwa nwoke ihe o kwesiri ime n'ebe nwunye ọhụrụ ya nọ. Megheere ya ụzọ n'ebe a, abughị soso ụzọ nke a na-ahụ anya. Egwu a, na-enye nwoke ndumodu ka o mepeere nwunye ya obi ya, gosi ya ihunanya zuru oke, agwa ya ihe niile ọ maghị maka ya (ya bụ ihe nzuzo niile di na ndụ ya). N'otu aka ahụkwa, a na-agwakwa nke nwanyị otu ihe ahụ. Chinye ya kii n'egwu a, na-akwara nke nwoke n'ụlọ abughizi ụlọ naanị ya kama na ọ bụzi nke ya na nwunye ya. Meghe ụzọ a na-emeghere nwanyị luru ọhụrụ bụ meghee ụzọ udo, ihunaanya, ọganihu, idinotu, ikwudosike, mmụba nke ezinulo dgz.

Gedi mụ ntị ka unu je nwete ndumodu

Maka ụfọdụ nwoke bụzi ha luta nwunye

Nwunye ha aturu ime n'oge

Ha ana-akwa uta, na-echelu elu aka

“Aga m achu nwaanyị a

Ka m luta nwaanyị ozọ”

Nwanyị ahụ i na-ejekwu, i jelugo n'akpa nwa ya?

Ilụ nwaanyị di n'aka mmadụ

Imu nwa di n'aka Chukwu

Ọ bụ ntụ ka mụ na-atu?

N'egwu a, a na-adu umunwoke luru nwanyị odu ka ha nwee ndidi n'ebe nwunye ha na-amubeghi nwa nọ. Egwu a, mere ka ha mata na-ilu nwanyị di n'aka mmadụ mana imu nwa di n'aka Chukwu. Nwoke na-ekwu ichula nwunye ya luta ozọ, obanyela n'akpa nwa onye ahụ wee mara na ọ ga-amu nwa. Egwu a, mere ka ndi nọ na-alumdi na nwunye were ndidi na-ebi ndu ha ma tukwasakwa obi na Chineke n'ihie ndi ha agaghi emewuru onwe ha.

Onye ga-agba egwu? Iyaa, ga-agba egwu, iya

Onye ga-agba egwu? Iyaa, ga-agba egwu iya

Ifeoma ga-agba egwu, Iya, ga-agba egwu iya

Ọ bụ ihie na-eme gi? Iya

Ọ bụ ihie umuagboghobia? Iya

Ọ bụ ihie umuokorobia? Iya

Ka ọ bụ di gi nọ n'ebe a? Iya

Ka ọ bụ enyi gi nọ n'ebe a? Iya

I ga-agba egwu, i ga-agba egwu, i ga-agba egwu ewoo

Ekwensu hapu ya, ka ọ laa, ka ọ laa be di ya

Ekwensu hapu ya, ka ọ laa, ka ọ laa be di ya.

N'egwu nke a, ọ na-adọ ụmụnwanyị aka na ntị ka ha na-eme ihe ọbụla ha kwesiri ime ma di ha anọ ebe ahụ maọbụ na ọ nọghị ya. Nwanyị lụọ di, ya chiba ụkwụ n'ime ụlọ. Egwu a, na-agwa ndị nwunye ka ha na-eme ihe di mma oge niile ma ebe di ha nọ, ma ebe di ha anọghị. Ha ekwela ka ekwensu ji ha kwara ngwa ọrụ. Igba egwu ebe a, abụghị soso egwu nke a na-ahụ anya kama ọ bụ ime ihe kwesiri ekwesi.

Nchikọta na Mmechi

N'ebe a, nwanchọcha ga-achikọta ọrụ niile ma tuka aro ga-enye aka imejuputa ebumnobi e ji malite ime nchọcha a.

Nwanchọcha malitere nchọcha ya site n'ileba anya n'udi egwu di iche iche ndi Igbo na-agu ma a na-eme mmemme alumi na nwunye nke na-eme ka ndi na-abanye n'onodu a mara otutu ihe omimi di n'alumalu. Nwanchọcha gbara mbọ lebaa anya n'otutu ihe ndi odee kowara gbasara isiokwu a di ka alumalu n'ala Igbo, alumi na nwunye di ka ọ si di n'ala Igbo, onodu ndi luru di na nwunye, Egwu odinala Igbo na ndi bu ndi Igbo. Nwanchọcha lebara anya n'atutu e ji tuchaa nchọcha a. Nwanchọcha gbadoro ụkwụ n'usa ndi e wetara site na ndi a gbara ajujuonu wee ziputa okpurukpu ihe ndi mejuputara ọrụ nchọcha a.

Aro Nwanchọcha

Nwanchọcha turu aro ndi a, nke ga-enyere ndi Igbo aka ma bawanye amamihe ha n'ihe gbasara egwu alumalu ndi Igbo-

1. Ndi Igbo ga-etinye uchu n'ihe gbasara egwu alumalu ma werekwa ndumodu di na ya mere ihe.
2. Ngalaaba amumanu asusu Igbo na Mahadum di iche iche tumadi n'ala Igbo kwesiri inwe kosisu a ga-esi na ya na-akuziri umu akwukwo maka egwu alumalu nke a ga-esi na ndumodu ya mata maka onodu alumi na nwunye.
3. Umuafo Igbo ga-akaba ahụ na-etiputa egwu alumalu Igbo nke ga-enyere ha aka iji ya na-eme ogbakọ oge obula a na-eme ihe gbasara alumalu di na nwunye nke ga-eme ka ndi amaghi ihe gbasara alumi na nwunye mata maka ya ebe ahụ.
4. Nchọcha a, ga-enyere umuakwukwo Igbo na-eme nchọcha n'ebe ọ gbasatara ichoputa ihe omimi digasi n'egwu alumalu.
5. Nchọcha a, ga-enyere ndi Igbo aka imuta na-enweghi egwu alumalu di nkiti, nke obula nwere ihe ọ na-akuzi nke mere na ndi Igbo ejighi ha egwuri egwu.

Mmechi

Ihe niile nwere malite nwekwara ngwucha. Ebe a ka nwanchọcha wetara njem ya n'isi njedebe. E sitela na nchọcha a ziputa otutu ihe di omimi gbasara alumi na nwunye nke a na-atu anya na ọ ga-abara onye obula ga-agu ya uru nke ọ ga-esikwa na ya muta otutu ihe ndi ha amabughi na mbu maka egwu alumalu ndi Igbo. N'agbanyeghi na nwanchọcha ziputara otutu egwu alumalu ndi Igbo na nchọcha a, ọ ga-adikwa mma ka onye obula ga-eme nchọcha n'isiokwu a maobu nke yitere ya, ga-ewebata ihe ga-enye amamihe ohuru.

Edensibia

Chielotam, A. N. (2012). *Music as aviable Instrument for Cultural Education: A Study of a Song in search of a Listening Ear*. In Obadiogwu C. C.(ed), AMA: Journal of Theatre and Cultural Studies. Vol. 7.

- Emenanjo, E. N.(1981). *Igbo Maka Junịọ Sekondiri*. Ibadan: University Press.
- Ezeani, I. P. (2020). *Revitalization UBỌ AKA, Igbo Traditional Musical Instrument. The Case Study of Emmanuel Nwankwo(OnyeUbo)*
- Forchu, I. I. (2009). *Nigerian Pupolar Music: It's Probloms and Prospects in Development*. Unizik Journal of Arts and Humanities Awka: Valid Publishing.
- Ibekwe, E. U. and Umeojiaku D. S.(2023). *Traditional Music in Igbo Society: A Veritable Instrument Fot Documentation and Archiving*. Ohazurume Journal, Vol.2, No. 1.
- Ilo, U. C. (2021). *Egwu Oḍinala Dị Iche Iche Na Uru Ha na Mmeppe Obodo*. IgboScholars International Journal of IGBO SCHOLARS FORUM, NIGERIA Vol. 14, No. 3.
- Inanga, A. and Soyanno E. (1991). *Spectrum Music for Schols Book 1*, Spectrum Books Limited: Lagos.
- Lysloff, R. and Matson, J. (1985). *A New Approach To The Classification of Sound-Producing Instruments*. *Ethnomusicology* 29(2).
- Nettl, B.(1963). A Technique of Ethnomusicology Applied To Westen Culture. EM 7:221-224.
- Nneke, C.A. (2019).Nkamma: Nziputa Onodu Egwu n'Etimmonwu Ijele. *Interdisciplinary Journal of African and Asian Studies*, Vol. 5, No. 2.
- Okeke, W. C. (2021). Amutaghị Nwa n'Alumdi na Nwunye n'Ala Igbo: Onodu Ya n'Iduuzi A Hooro. *Odezuruigbo: An Internationa Journal Of Igbo, African and Asian Studies*. Awka: Academic Online Journal, Vol. 5. No. 1.
- Olasunkanmi, O. J.(2002). The Secularization of Bata Dance in Nigeria: In Nneke C.A.(2019) *Nkamma: Nziputa Onodu Egwu n'Etimmonwu Ijele*. *Interdisciplinary Journal of African and Asian Studies*, Vol. 5, No. 2.
- Onyekelu, A. C. (2023). Lecture Note on Igbo Tradition Music. Department of Igbo, African and Communication Studies.
- Ubesie, T. U. (1978). *Oḍinala Ndị Igbo*. Ibadan: Oxford University Press.